

LA PREVENCIÓ DE LA VIOLÈNCIA.
L'ESPORT COM A INSTRUMENT DE RESOLUCIÓ
DE CONFLICTES, COHESIÓ I CONVIVÈNCIA SOCIAL
ENTRE ELS INFANTS I JOVES

FRANCESC TORRALBA
MERITXELL BELLATRIU
MAR ROSÀS
GUILLEM TURRÓ

Càtedra Ethos-Universitat Ramon Llull

Índex

1. Introducció.....	5
2. El fenomen de la violència. Una definició complexa.....	6
3. Formes de violència.....	7
3.1. Violència verbal.....	7
3.2. Violència física.....	7
3.3. Violència psicològica.....	7
3.4. Violència simbòlica.....	8
4. Causes de la violència.....	9
4.1. Factors socials i econòmics.....	9
4.2. Factors psicològics.....	9
4.3. Factors polítics.....	10
4.4. Factors mediàtics.....	11
4.5. Factors educatius i culturals.....	11
5. Conseqüències de la violència en els infants i adolescents..	13
6. Expressions de la violència en l'esport.....	17
6.1. El racisme i la xenofòbia.....	17
6.2. El sexisme.....	18
6.3. L'homofòbia.....	20
6.4. El fanatisme esportiu (el <i>hooliganisme</i>).....	21
6.5. El <i>bullying</i>	21
7. La pràctica esportiva com a instrument de cohesió i integració. Exemples reals d'èxit (2007-2017).....	23
7.1. Marc teòric i institucional.....	23
7.2. Què s'està fent al nostre entorn?.....	26
Annex. Resum estructurat del grup de discussió sobre estratègies de prevenció de la violència.	31
1. La violència en l'esport, mirall de la violència social.....	
2. La violència: canalitzable, reprimible o inevitable?.....	
3. Justícia i violència.....	
4. L'esport com a educació informal.....	
5. La pràctica esportiva, una ocasió per desenvolupar íntegrament totes les dimensions de la persona.....	
6. L'esport: de la pràctica encarnada al diàleg crític i reflexiu	
7. El model ecològic.....	
8. Les institucions esportives com a altaveus contraris a la violència.....	
9. Esport formatiu i esport de tecnificació, incompatibles?....	
10. Esport i pertinença.....	

11. L'esport ens iguala?	
12. La violència per omisió.....	
13. Modular les emocions per practicar esport i practicar esport per a modular les emocions	
14. Esport i mitjans de comunicació.....	
15. L'esport que ens cohesiona	
16. Una mirada al futur i noves modalitats esportives de laboratori	
17. L'esport com a via d'inclusió social	
18. Protocols de prevenció de la violència?	
Conclusions	
Bibliografia	

1. Introducció

La violència és un fenomen enormement present en la nostra societat i l'àmbit de l'esport no n'és una excepció. Violència de gènere, *bullying*, racisme i xenofòbia... Les seves manifestacions són múltiples, però sempre comparteixen una mateixa característica: l'agressió contra aquell que és considerat diferent.

Aquest informe sorgeix, en primer lloc, de la preocupació per aquest fenomen, compartida per la Fundació del Futbol Club Barcelona (FFCB d'ara endavant) i de la Càtedra Ethos de la Universitat Ramon Llull. I, en segon lloc, de la convicció que, si les causes i les lògiques que articulen la violència són adequadament compreses, poden dissenyar-se estratègies per prevenir-la i mitigar-la –tant la violència social en general, com la violència esportiva en concret. És més, aquest treball parteix de la convicció que *l'àmbit esportiu és un espai crucial per prevenir i reduir la violència no només en l'esport, sinó també aquella que té lloc més enllà de l'esport*.

Al nostre entendre, doncs, l'esport, arran del seu caràcter educatiu i el seu poder d'influència en la societat, pot esdevenir una magnífica eina de resolució de conflictes, de cohesió i de convivència social entre els més joves i contribuir a la construcció d'una societat més justa.

Així, el treball que presentem pretén comprendre el fenomen de la violència, desgranant breument les seves causes, com es manifesta i quines conseqüències se'n deriven en els infants i joves. El seu objectiu darrer és oferir un aparell teòric que permeti sustentar les actuals i les potencials estratègies de la FFCB per prevenir i mitigar la violència a través dels seus programes d'abast local i mundial.

L'informe es nodreix de dos tipus de fonts. D'una banda, els set primers capítols es nodreixen de la recerca, lectura i anàlisi de bibliografia local i internacional sobre la qüestió. D'altra banda, l'annex es nodreix del buidatge i l'anàlisi de les reflexions d'un grup de discussió, integrat per diferents especialistes en esport i alguna altra de les següents disciplines: pedagogia, comunicació, sociologia, estudis de gènere i filosofia.

2. El fenomen de la violència. Una definició complexa

L'arrel de la violència és multifactorial i es deixa sentir en diversos àmbits, de manera que es tracta d'un fenomen que cal abordar des de múltiples perspectives. Mosquera (1998) descriu que, en un acte violent, hi conflueixen quatre factors: l'individu, la societat, el con-

text aliè (entorn) i el context propi. Per entendre com es construeix la realitat de la violència, s'han de considerar les relacions establertes entre ells. Afegim que, per qualificar un comportament de violent, s'han de tenir en compte tant les experiències subjectives dels implicats com la possibilitat de compartir una sèrie de característiques transculturals que permetin la seva mesura i comparació.

En el present document prenem com a referència la definició que l'Organització Mundial de la Salut (OMS, 2002) fa de la violència: «l'ús intencional de la força física o el poder contra un mateix, envers una altra persona, grups o comunitats i té com a conseqüències probables lesions físiques, danys psicològics, alteracions del desenvolupament, abandonament o fins i tot la mort».

3. Formes de violència

La violència pot manifestar-se per diverses vies d'expressió directes (verbal, física o psicològica) o indirecta (simbòlica), essent totes elles perjudicials. A continuació les descrivim.

3.1. Violència verbal

268

Les paraules i, especialment, la forma en la qual són expressades poden esdevenir una forma de violència. Insults, desqualificatius personals, acusacions, judicis, ordres agressives i paraules feridores serien manifestacions de violència verbal.

El simple fet de pronunciar frases que tenen com a finalitat danyar la dignitat i l'autoestima d'una altra persona es considera violència verbal. El to de veu també pot transmetre agressivitat i els crits poden ser el vehicle de la manipulació i la humiliació en la qual una persona estableix una relació de dominació sobre una altra.

3.2. Violència física

Qualsevol acció que ocasiona un dany no accidental, utilitzant la força física o algun objecte que pugui causar o no lesions, ja siguin internes o externes o ambdues, es considera violència física. La invasió de l'espai físic també és considerada una forma de violència física. Aquesta pot ser mitjançant el contacte directe amb el cos d'una altra persona per mitjà de cops i/o empentes; o bé restringint els seus moviments amb ànim de sotmetre-la. D'aquesta forma de violència s'origina un impacte immediat en el cos de l'altra persona, però és l'aspecte emocional el que més pateix.

3.3. Violència psicològica

La violència psicològica implica una agressió a la psique i a l'estabilitat emocional i sovint és més difícil de detectar que la violència física. Hi ha l'agreujant fruit de la relació patològica de dependència mútua que s'estableix entre l'agredit i l'agressor. Es manifesta quan l'agressió es duu a terme en forma d'humiliacions, insults, controls excessius i/o pressions psicològiques de diferents tipus, amb el fi de bombardejar l'autoestima de la persona a la qual s'adrecen. Aquests poden ser presentats en discussions o en comentaris subtils.

La indiferència o altres formes d'hostilitat no verbal, si perduren en el temps i afecten la psique de la persona, poden ser també expressions de violència psicològica.

3.4. Violència simbòlica

El concepte de violència simbòlica pot referir-se a diferents fenòmens. Una primera accepció fa referència als mecanismes d'imposició i manteniment del poder provinents de les estructures socials asimètriques i que es manifesten com a actes de simbolització (Martín, 2004). La violència simbòlica també inclou, tal com estudià Pierre Bourdieu (2001) a la dècada dels setanta, formes de violència no exercides directament mitjançant la força física, sinó a través de la imposició per part dels subjectes dominants d'una visió del món, dels rols socials, de les categories cognitives i de les estructures mentals (Fernández, 2005).

La interpretació de Bourdieu (2001) de la violència simbòlica és inseparable de la idea de "poder simbòlic" (polític, econòmic i cultural). La violència simbòlica es dona mitjançant patrons estereotipats, missatges, icones o signes que transmeten i reproduïxen dominació, desigualtat i discriminació en la societat.

4. Causes de la violència

Les causes o els factors que expliquen l'existència de la violència solen classificar-se segons l'àmbit en el qual s'originen. Descrivim a continuació els factors més influents.

4.1. Factors socials i econòmics

La violència és quotidiana i universal; es manifesta en les relacions interpersonals, en els grups, així com entre les nacions. Les causes

de la violència són a la vegada socials i individuals, ja que, si la tendència al comportament agressiu pot tenir les seves arrels en l'estructura biològica de l'individu, les dificultats econòmiques, la negació dels drets cívics i la consciència de la injustícia susciten l'agressivitat; la necessitat d'afirmació de si mateix i l'adopció de certs models culturals la canalitzen i l'alimenten.

Els factors econòmics han contribuït a la violència al llarg de la història. L'interès per obtenir o mantenir una sèrie de béns ha estat el propòsit per exercir la violència entre diferents comunitats, sovint de forma indiscriminada i cruel. La falta de recursos, l'escassetat d'aliments o el petroli han estat motius de pes per exercir la violència. L'ordre global actual no escapa a aquesta lògica: el capitalisme com a sistema global, com indica Samir Amin (2001), porta com a conseqüència una violència polaritzada a escala global.

4.2. Factors psicològics

Des d'una perspectiva conductual, els comportaments violents obeeixen als estímuls antecedents seleccionats per les seves conseqüències, i varien segons la freqüència, la duració i la forma de presentació (Dodge i Schwartz, 1997). Una de les teories amb major acceptació és la de Bandura (2001). Des d'una postura cognitiva-social, expressa que les persones responen de forma agressiva de la mateixa forma que adquireixen altres tipus de comportaments socials per diferents motius:

- han estat víctimes en la infància de fets concrets de violència
- han après a respondre de forma violenta davant d'esdeveniments nocius o frustrants
- vicàriament mitjançant l'observació de models parentals o provinents dels mitjans de comunicació. Si s'aprèn que, en recórrer a actes agressius, s'obtenen recompenses i s'eviten conseqüències.

El comportament violent està sota el control tant de les conseqüències ambientals i socials com dels processos interns d'autoregulació. La dificultat per interpretar els fets ocorreguts, la manca d'autoeficàcia percebuda per a respondre de forma agressiva en una determinada situació i la incapacitat per comparar potencials respostes enfront dels estàndards autoreguladors augmenten els riscos de patir violència psicològica.

4.3. Factors polítics

Són diversos els moviments polítics amb tendència depredadora que han fet ús de la violència contra altres comunitats per diferències d'interessos, valors o percepcions amb la finalitat de: reforçar la seva identitat, exercir poder i imposar la seva ideologia, la tinença d'un determinat territori, obtenir béns materials o per mantenir la seva supervivència.

S'han dut a terme al llarg de la història guerres, matances massives, discriminacions de races o ètnies, per la incapacitat d'alguns dirigents d'arribar a acords i exercir una reciprocitat equilibrada. Jiménez-Bautista (2012) afirma que les cultures no són violentes, sinó que és la violència la que s'integra en la cultura per a justificar-ne l'existència.

Les conquestes imperialistes considerades portadores de progrés i inspirades per una "missió civilitzadora" van degenerar en el que Jaulin (1970) ha anomenat "etnocidis", és a dir, un atac a la vida de certes societats que va suposar la destrucció de civilitzacions on la seva identitat cultural es negava pura i simplement. Sota els arguments d'algunes ideologies polítiques s'ha manipulat l'opinió pública, i s'ha subordinat la informació a interessos aliens a la "veritat", fent ús de conceptes amb rerefons violent i discriminador.

4.4. Factors mediàtics

El consum de violència a través dels mitjans de comunicació s'ha incrementat considerablement en les darreres dècades. Per altra banda, sovint els mitjans no transmeten una visió el màxim objectiva possible de la realitat, sinó de manera condicionada per altres factors i interessos (polítics, econòmics, culturals o socials).

Bandura (1976) defensa que l'exhibició i la "posada en escena" per part dels mitjans de comunicació de la violència pot comportar una doble conseqüència. Per una part, es corre el risc que es doni a entendre que la violència constitueix una resposta acceptable a situacions de crisi o una solució per als conflictes. Per una altra banda, l'omnipresència de la violència contribueix a consolidar el fet que totes les formes de violència es van intensificant i augmenta el sentiment d'inseguretat i de por.

En l'àmbit esportiu, les accions violentes dels periodistes, com l'ús de llenguatge bèl·lic, militar o amb matisos agressius, contribueixen a hostilitzar l'ambient (Barrero, 2007).

La televisió i Internet s'alcen com els mitjans per excel·lència amb més poder d'influència. Amb milions d'espectadors i usuaris, els seus

continguts afecten a tothom, però especialment incideixen en els joves, els més vulnerables als models que visualitzen com a aprenentatge social. Mosquera (1998) manifesta que els successos violents creen expectació, és a dir, que “venen” i això comporta que se’n faci un ús interessat i oportunista. No podem afirmar que la violència als mitjans sigui la responsable de la violència al món, però sí que hi contribueix.

4.5. Factors educatius i culturals

L'àmbit cultural on es desenvolupa una persona pot condicionar significativament el seu comportament futur i ser un facilitador per exercir la violència. La família és la unitat bàsica de desenvolupament i experiència en la qual l'individu adquireix un aprenentatge de vida per fer front al món que l'envolta. Variables com ara l'estatus social, els valors, la fortalesa o vulnerabilitat de l'estructura familiar o els comportaments i actituds que hi predominen, conformaran bona part del capital moral de la persona. Per tant, aquells subjectes que es desenvolupin en un entorn familiar violent tenen major tendència a reproduir tal funcionament en relacions i espais presents o futurs.

272

Respecte al sistema educatiu, aquest ha de proporcionar al jove eines que l'ajudin de base per al seu desenvolupament psicosocial.

Segons la Declaració Universal dels Drets Humans (1948), «L'educació tindrà per objectiu l'enfortiment del respecte dels drets humans, afavorirà la comprensió, l'amistat i la tolerància en totes les nacions i tots els grups ètnics o religiosos». Tot i això, trobem amb massa freqüència, en l'àmbit escolar, comportaments violents que s'originen des de la discriminació i que afecten els més vulnerables.

5. Conseqüències de la violència en els infants i adolescents

La infància i l'adolescència són etapes evolutives en què es pateixen grans canvis a tots els nivells, la qual cosa afecta la percepció d'un mateix: algunes de les antigues certeses sobre un mateix es dissolen i emergeix una identitat que, en gran part, és nova. Tots aquests canvis fan que qui els viu sigui especialment vulnerable (Borrás, 2014). En aquests intervals vitals, les persones han de configurar una autoestima sòlida, aprendre recursos personals per fer front a la vida adulta, edificar la seva personalitat adulta i adoptar models de relació que seran reproduïts en el futur. Tot el que envolta aquestes etapes té un major impacte que en qualsevol altre moment vital.

Per la qüestió que ens ocupa en aquest treball, ens interessa especialment com el fet d'estar exposat a formes de violència dificulta enormement tot aquest procés i pot tenir seqüeles per a tota la vida.

De l'Informe mundial sobre la violència i la salut (2002) extraiem les conseqüències agudes i a llarg termini de la violència en els més joves:

CONSEQÜÈNCIES PER A LA SALUT FÍSICA	CONSEQÜÈNCIES PSICOLÒGIQUES
Lesions abdominals o toràciques Lesions cerebrals Blaus Cremades Lesions del sistema nerviós central Fractures Estrips i abrasions Lesions oculars Discapacitat	Abús d'alcohol i altres drogues Disminució de la capacitat cognoscitiva / hiperactivitat Comportaments delictius, violents i d'altres tipus que impliquen risc Depressió i ansietat / falta d'autoestima Retard del desenvolupament / baix rendiment / fracàs escolar Sentiments de vergonya i culpa Incapacitat per a relacionar-se Trastorn per estrès posttraumàtic / trastorns psicossomàtics Comportament suïcida i dany autoinfligit
CONSEQÜÈNCIES SEXUALS I REPRODUCTIVES	ALTRES CONSEQÜÈNCIES PER A LA SALUT
Problemes de salut reproductiva Disfunció sexual Embarassos no desitjats Malalties de transmissió sexual	Càncer Malaltia pulmonar crònica Síndrome de colon irritable Cardiopatia isquèmica Malaltia hepàtica Problemes de salut reproductiva

Les conseqüències de la violència varien en funció de la seva naturalesa, duració i severitat. Les seves repercussions poden ser devastadores. Pinheiro (2011) fa referència que «l'exposició primerenca és crítica perquè pot tenir un impacte a l'arquitectura del cervell en procés de maduració». En el cas que l'exposició es doni de forma perllongada, la pertorbació del sistema nerviós i immunològic pot comportar limitacions socials, emocionals i cognitives i donar lloc a comportaments que causen malalties, lesions i problemes socials (Perry, 2001).

Aprendre a confiar des de la infància mitjançant els vincles familiars és essencial i està estretament vinculat amb la capacitat d'amor, d'empatia i amb el desenvolupament de relacions futures. Un infant que presencia o pateix violència familiar pot perdre la confiança en altres éssers humans i desenvolupar alteracions en l'àmbit relacional com ara: sensacions de temor, suspicàcia, inseguretat i aïllament social. L'agressió física o sexual s'associa a un major risc de pensaments i comportaments suïcides (Evans et al., 2005).

Experimentar violència a la infantesa augmenta el risc de victimització posterior en altres entorns i l'acumulació d'experiències violentes. Sovint trobem que persones que han sofert violència domèstica pateixen assetjament o intimidació (*bullying*)¹. Aquells infants que han presenciat de forma continuada escenes de violència estan més predisposats a reproduir patrons violents en futures relacions, ja sigui com a "agressors" o "agredits".

Socialment, aquells infants o adolescents que han patit càstigs físics tenen menys probabilitat d'interioritzar valors morals: tenen menor inclinació a resistir la temptació, a comportar-se de forma menys altruista, a sentir empatia per altres o a realitzar judicis morals de qualsevol tipus (López et al., 2001). Així mateix poden presentar una inclinació cap al comportament indisciplinat i a la reproducció de la violència en el futur.

Els nivells i patrons de la violència a l'escola sovint reflecteixen els nivells i patrons de la violència en països, comunitats o famílies. Quan són víctimes, autors o testimonis de la violència, els infants aprenen que la violència és un mitjà acceptable per tal que els forts i agressius obtinguin el que volen dels més febles. Amb freqüència trobem exemples de violència a l'escola que s'han accentuat amb l'aparició de les noves tecnologies. Aquesta violència pot tenir un impacte físic, causar tristesa i depressió, afectar el desenvolupament emocional, condicionar l'educació (fracàs escolar, desmotivació o abandonament dels estudis) i alterar la salut física o mental a llarg termini. Les conseqüències físiques són les més visibles i poden abastar des de petites lesions, fractures, a morts per homicidi o suïcidi.

Els grups de pares a l'adolescència tenen una gran influència en el desenvolupament de conductes violentes en els joves i poden comprometre el seu futur en la societat.

¹ S'abordarà a l'apartat 6.5.

6. Expressions de la violència en l'esport

L'esport és un bon baròmetre per captar símptomes socialment preocupants, per diagnosticar contradiccions profundes i punyents que afecten les nostres societats postmodernes.

L'esport no pot mantenir-se com una illa moral desconnectada d'un context social on també trobem violència, misèria moral i injustícia (Turró i Vilanou, 2013). En aquest apartat, repassarem algunes de les disfuncions que fan de l'esport una realitat socialment i moralment inquietant.

6.1. El racisme i la xenofòbia

Segons la *Gran enciclopèdia catalana*, el racisme és una doctrina que, basant-se en la desigualtat de les ètnies humanes, justifica que certs pobles o cultures siguin sotmesos a l'explotació econòmica, la discriminació social o, fins i tot, la destrucció física. D'altra banda, d'acord amb la seva etimologia grega, la xenofòbia fa referència a la por i el rebuig a l'estranger (Turró, 2016).

Tot i les diferències, en la nostra aparença física, tots els éssers humans pertanyem a la mateixa espècie (*Homo sapiens sapiens*). Mentre que el 99,9% de l'ADN és el mateix per a tots els humans, diferències físiques com el color de la pell o el dels ulls correspondrien al 0,1% restant (Turró, 2016). Això ens duu a considerar que la diferenciació entre els humans és més aviat conseqüència d'una construcció sociocultural.

En l'esport, històricament el racisme s'ha manifestat de les dues maneres següents:

- D'una banda, exclouent esportistes de competicions i institucions pel seu origen i/o el seu fenotip, esgrimint que aquest origen i/o fenotip els converteix en un col·lectiu *diferent* i *inferior* que, en conseqüència, no es considera mereixedor dels mateixos drets i el mateix tracte.
- De l'altra, fins i tot en contextos en què aquesta primera forma de racisme esportiu ha desaparegut, és a dir, fins i tot en aquells contextos en què s'inclouen amb normalitat esportistes de qualsevol origen i qualsevol fenotip, apel·lant al seu origen i/o fenotip per tal de desacreditar-los. És a dir, en comptes de comentar la seva perícia tècnica o criticar els seus errors tècnics, fer referència a la seva aparença i/o al seu origen demogràfic.

En el nostre context, la forma de racisme més habitual és aquesta segona. Molts espectadors, emparats en l'anonimat de les grades, donen via lliure al seu racisme i xenofòbia. En la majoria de casos, es tracta d'agressions verbals, tot i que no s'han erradicat les físiques. Aquesta situació s'agreuja quan posem atenció a categories inferiors. Allà es produeixen casos que no tenen cap cobertura mediàtica i que queden impunes.

El gran creixement dels fluxos migratoris dels darrers anys, que en alguns sentits han contribuït a augmentar la comprensió i la complicitat entre cultures, també ha alimentat, malauradament, formes de violència xenòfoba. Ara bé, al nostre entendre, no es tracta d'una xenofòbia pura, sinó sovint complexament interrelacionada amb una altra forma de violència simbòlica: el classisme. Ens expliquem: durant el darrer tram del segle XX, entrem en un escenari en què els valors del pluralisme i el mestissatge adquiriran progressivament carta de normalitat. El segle XXI confirma de moment unes dinàmiques migratòries que fan del món un espai cada cop més interrelacionat. Aquests desplaçaments inclouen també el mercat esportiu, però amb una diferència de signe classista: mentre que un treballador subsaharià és considerat simplement un individu negre, un futbolista senegalès de primera divisió acostuma a ser tractat com una estrella admirable.

276

6.2. El sexisme

Des de la perspectiva de gènere, seguim detectant diferències significatives en aquest àmbit. Per entendre millor aquestes dissimilituds, cal tenir en compte que homes i dones projecten en l'esport valors i pautes de comportament que han incorporat en el transcurs del procés de socialització.

Les condicions de les dones han canviat substancialment en bastants països, on no han deixat d'emancipar-se i de progressar pel que fa a l'accés a l'ensenyament, el treball, els ingressos, la política i el poder. El seu augment de participació en l'esport, i també en esports tradicionalment considerats marcadament masculins, ha augmentat exponencialment. Per posar només una dada, si es calcula que el curs 1971-1972 hi hagué 294.015 noies d'educació secundària que participaren en atletisme d'alta competició, el curs 2007-2008 ho feren més de tres milions, de manera que hi ha hagut un augment del 940%.²

² Vegeu "Title IX Athletic Statistics". Consultat el dia 12/09/2017 a <<http://archive.is/yenS>>

Ara bé, malgrat aquests canvis, queda molt de terreny per córrer. El fet que la nostra societat civil reconegui la igualtat de drets entre homes i dones, afirma Turró (2016), no implica que els seus tarannàs, actituds, actuacions, esquemes de valors i preferències siguin idèntics.

Actualment, tot i l'augment de la participació femenina, Puig i Soler (2004) troben diferències quantitatives i qualitatives entre l'esport masculí i el femení. De les tesis que ells defensen ara ens n'interpel·len dues. Primer, que el gènere influencia l'esport que es tria per practicar. En aquest sentit, és especialment pertinent l'estudi de Garcia Ferrando i Puig i Lagardera (2002), on se sosté que les dones tendeixen a decantar-se per esports que reproduïen els patrons tradicionals de l'estereotip femení a l'Estat espanyol. Segon, que les dones practiquen menys esport que els homes. En aquest sentit, els resultats de l'estudi de Puig i Soler estan en consonància amb una de les troballes de l'estudi de Lench (2006): en arribar a l'adolescència, hi ha sis vegades més noies que nois que deixen l'esport que havien practicat habitualment.

Si bé poden haver-hi factors fisiològics que hi tinguin a veure, els factors culturals i socials són determinants. Com assenyalen Vidiella, Herraiz, Hernández i Sancho (2010), és notòria l'educació sexista i diferenciada que reben nens i nenes. La nostra societat segueix dificultant la plena incorporació de la dona a la vida esportiva i l'equiparació de les seves possibilitats respecte a les masculines. Bon reflex d'aquesta realitat és l'escassa difusió que fan els mitjans de comunicació de l'esport femení.

Tot i que amb el pas del temps s'han fet veritables avenços, la normalització femenina en l'àmbit esportiu segueix comportant una lluita duríssima contra una misogínia recalcitrant, contra una oposició sustentada en la por, la intransigència i la ignorància.

6.3. L'homofòbia

Mentre que en altres esferes la discriminació homòfoba ha retrocedit ostensiblement, no ha estat així en l'àmbit esportiu. Encara que l'esport no hagi restat aliè a la diversitat de gènere, estem lluny d'assolir un bon encaix entre esport i pluralisme sexual. Certes disciplines esportives mantenen un fort caràcter sexista i heterosexista contraris a la participació d'homosexuals. Turró (2016) assenjala que l'aspecte més punyent és el tracte vexatori al qual són exposats alguns esportistes.

En els ambients esportius –especialment en l'alt rendiment– la visibilitat de la presència homosexual continua sent un tabú molt

difícil d'esberlar. La por i la incomprensió segueixen impedit que la condició homosexual, transsexual o *queer* es vegi amb normalitat. L'homofòbia es troba molt especialment inserida en aquelles disciplines esportives caracteritzades pel contacte físic (com ara el futbol, el bàsquet o el rugbi), en què valors com l'agressivitat, la competitivitat, la duresa, la força i la lluita es vinculen amb un model tradicional de virilitat.

Diversos autors estan d'acord amb la idea que l'homofòbia esportiva es troba molt relacionada amb consideracions de gènere que vinculen l'homosexualitat amb la debilitat física. D'aquesta manera, l'homofòbia i el sexisme estarien interconnectats.

L'any 2015 es publicà *Out in the fields. Homophobia and sports*, que fou presentat com el primer estudi internacional sobre la interrelació entre l'homofòbia i l'esport. Se centra en el context anglòfon, de manera que, per poder extrapolar les seves conclusions al nostre context, caldria realitzar aquí un estudi de característiques semblants. En qualsevol cas, el que aquest estudi pioner revela és que d'entre les 9.500 persones entrevistades, el 84% deia haver estat testimoni o experimentat en la pròpia pell conductes homòfobes en l'esport. Dels homes homosexuals entrevistats, el 50% l'havia experimentat i de les dones homosexuals un 53%; d'aquests, un 19% dels homes i un 8% de les dones havia estat agredit físicament per motius homòfobs, i el 89% dels homes i el 82% de les dones havia estat insultat amb termes com *faggot* [*marica*] o *dyke* [*tortillera*].

6.4. El fanatisme esportiu (el *hooliganisme*)

La definició de *hooligan*, mot d'inequívoc origen anglès, ens parla d'una persona jove, eixelebrada i sorollosa que sovint es comporta de manera salvatge i destructiva. Majoritàriament es tracta de bandes aficionades al futbol.

En molts casos, el fet d'aferrar-se a una estructura grupal és una manera de camuflar problemes personals molt més greus.

El brou de cultiu d'aquests fenòmens el trobarem en diferents factors i circumstàncies: un descontentament i malestar psicossocial, un entorn familiar fràgil o desintegrat, dinàmiques de masses perverses (molt sovint despersonalitzadores) o una desestructuració cultural o axiològica (Turró i Vilanou, 2013). La seva ideologia intolerant els duu a no suportar i a negar la diferència esportiva, ètnica, cultural o lingüística, a atemptar contra els fonaments ètics de l'Estat de dret. D'aquesta manera, posen en perill la convivència i la civilitat social basades en valors democràticament vincu-

lants com la igualtat, la llibertat, la dignitat, la tolerància i el respecte.

El pitjor de tot és que diversos clubs, tant en l'àmbit nacional com internacional, no queden precisament ben parats si tenim en compte els seus minsos escarafalls davant les actuacions d'aquests grups-violents.

6.5. El *bullying*

El concepte *bullying* és un anglicisme plenament incorporat en el nostre llenguatge. Traduït faria referència a l'assetjament escolar. Per *bullying* entenem qualsevol forma de maltractament psicològic, verbal o físic produït entre escolars de forma reiterada al llarg d'un temps determinat tant a l'escola, com mitjançant les xarxes socials (*ciberbullying*).

Aquests tipus de comportament abasten des de bromes punyents, atacs personals fins a abusos més greus. Inicialment aquest terme s'enquadra en el context escolar, però és aplicable a altres espais com ara l'esport. Aquest fenomen no és nou, però en l'actualitat ha anat en augment.

Els *bullies* (persones que exerceixen aquesta violència) troben en les noves tecnologies un escenari perfecte per assolir el seu objectiu, assetjar a les seves víctimes. Les conseqüències es multipliquen, atès que la humiliació i la mofa s'estenen com la pólvora, que arriba a moltes més persones.

Els agressors solen ser persones amb temperament agressiu, impulsiu, amb escasses habilitats socials, poc sentiment de culpa, poca contenció de la ira, amb major fortalesa física, generalment del sexe masculí, amb bona popularitat social i vincles familiars deficients. Les seves víctimes solen ser joves insegurs, sensibles, tímids, amb baixa autoestima i amb sobreprotecció parental. Aquests trets faciliten que l'agressor exerceixi el seu domini sobre ells.

Patir aquest fenomen pot comportar conseqüències psicològiques importants. L'agressor, en la mesura que exerceix la violència, pot aprendre que aquesta és un bon mitjà per assolir els seus objectius: aconseguir un cert estatus social i reforç positiu.

7. La pràctica esportiva com a instrument de cohesió i integració. Exemples reals d'èxit (2007-2017)

L'esport és un àmbit en el qual es manifesten totes les formes de violència esmentades. Ara bé, també constitueix un escenari mag-

nífic per al desenvolupament emocional i personal dels més joves. Aquest apartat neix de la convicció que la pràctica esportiva pot esdevenir una potent eina cohesionadora i integradora que permeti que les diferències entre qui el practica puguin ser reconduïdes al voltant d'un mateix objectiu, el gaudi i la cooperació.

La vasta i diversa tasca de la FFCB s'inspira en el pressupòsit que no només és possible reduir i prevenir la violència que es dona *en l'esport*, sinó que l'esport mateix pot contribuir a mitigar i prevenir la violència que es dona *més enllà de l'esport*. Aquesta és la qüestió que inspira aquest apartat en concret i tot el treball en general.

7.1. Marc teòric i institucional

L'esport pot contribuir a mitigar i prevenir la violència que es dona no només en l'esport, sinó també més enllà? A l'hora de plantejar-se aquesta qüestió és indefugible remetre's a les teories funcionalistes de la violència en l'esport, que sostenen que l'esport permet canalitzar la violència, fer-la vivible dins d'un context amb unes normes molt clares, per tal de reduir-ne la presència fora de l'àmbit de l'esport. Com sostingueren Ricardo Sánchez i Guillem Turró al grup de discussió (vegeu l'Annex) fent referència a Elías, amb el procés de civilització es dona també un procés d'esportivització, que provoca que la violència quedi restringida dins de la pràctica esportiva, la contingui, és a dir, la faci sociable. En l'esport, la violència és, doncs, ritualitzada, figurada i simbòlica.

En aquest sentit, com afegí Turró, no tindria sentit erradicar completament la violència de l'esport, ja que justament l'esport estaria permetent canalitzar part de la violència social –convertint-la en una violència ritual– que, així, es mantindria sota un cert control i no desbordaria d'altres àmbits. És per a reforçar aquesta idea que Turró es referí a la idea de Cagigal (1976), pare de l'humanisme de l'esport, segons la qual els pedagogs han d'oblidar-se d'eliminar la violència a l'esport, ja que aquesta esdevé una vàlvula d'escapament social necessària, sense la qual la societat esclataria.

Ara bé, malgrat la lucidesa d'alguns elements de les teories funcionalistes, el cert és que, com hem repassat al llarg del treball, en l'esport es donen formes de violències ben *reals* i que aquestes ben sovint són el mirall de formes de violència que es donen *fora* de l'esport. Sembla, doncs, que en ocasions l'esport no canalitza la violència per domesticar-la, sinó que l'amplifica.

Com assenyalàvem fa un moment, la tesi de fons que articula el present treball no és només que això sigui així, sinó que l'esport,

arran del seu valor educatiu i de la seva presència mediàtica, pot contribuir a mitigar la violència *dins* de l'esport i *més enllà* de l'esport. Per indagar sobre les possibles estratègies per fer-ho, la Càtedra Ethos-URL va organitzar un grup de discussió format per especialistes en esport (vegeu document annex) per proposar i debatre estratègies per minimitzar i prevenir a través de l'esport la violència fora de l'esport. A grans trets, van aparèixer els quatre àmbits de treball següents:

- a) L'esport d'elit pot servir i **ha de servir com un altaveu** per a trencar estigmes, condemnar formes de violència i prevenir-la, com emfasitzaren Mariona Miret i Jordi Osúa.
- b) L'esport d'elit ha de funcionar com un àmbit d'**exemplaritat** pel que fa a comportaments no-violents, com sostingué Marta Aubia.
- c) L'esport amateur, especialment l'infantil, ha de donar-se en el si d'una institució en la qual tots els seus agents es trobin alineats a nivell axiològic, com subratllaren Susana Soler, Miquel Torregrossa i Mertixell Bellatriu, i ha d'aprofitar cada ocasió de desacord i de violència per **generar un debat crític i reflexiu entre els menors i educar-los en la importància de promoure la justícia**, com subratllaren Aisha-Al Said i Mar Rosàs.
- d) L'esport, tant amateur com d'elit, pot ser crucial a l'hora de **promoure la inclusió social de col·lectius desafavorits i contribuir a augmentar un sentiment de pertinença** que, com assenyala Àlex Martín, és crucial per deixar de veure els altres com a diferents, menys dignes de drets o perillous.

Dissenyar estratègies en els quatre camps de treball és important, necessari i complementari. Dedicarem la segona part d'aquest l'apartat ("Què s'està fent al nostre entorn?") a exemplificar la quarta via descrivint les accions que fan algunes institucions en aquesta quarta direcció.

El que de moment volem subratllar és que la importància d'aquesta via o quart camp de treball no és només consensuada per teòrics, sinó que també s'impulsa des dels marcs regulatius de les societats democràtiques. Les societats democràtiques impulsen cada vegada més el paper socialitzador, educador i integrador de l'esport. D'una banda, es fa èmfasi en el fet que l'esport pot contribuir, i ha de fer-ho, a integrar en la societat persones que siguin especialment vulnerables per raons socioeconòmiques, d'origen, religioses, sanitàries

o de gènere: per exemple, persones que pateixin una discapacitat o persones immigrades que tinguin una xarxa social molt reduïda. D'altra banda, l'esport també ha de permetre posar en contacte col·lectius que, independentment de si són especialment vulnerables o no, habitualment no entren en contacte entre si.

Ara bé, aquestes iniciatives no sorgeixen de manera espontània i casual en el si de fundacions i entitats, sinó que són, en gran part, el fruit de les polítiques locals, nacionals i internacionals impulsades en els darrers anys en matèria d'esport.

En el nostre context, la Unió Europea ha fet importants passos en aquests dos sentits. La Carta europea de l'esport (1992) i el Llibre blanc de l'esport (2007) de la Unió Europea, que són els marcs a partir dels quals dins de la Unió Europea s'han elaborat legislacions i recomanacions sobre esport, insisteixen especialment en aquests dos punts. I ho fan emmarcant-ho dins la importància que té l'esport a l'hora de fomentar una sèrie de valors crucials per a una ciutadania activa i compromesa. En paraules d'Itziar Fernández:

“Para Europa, hablar de deporte es sinónimo de generación de valores de trabajo en equipo, solidaridad, tolerancia, lealtad y desarrollo y realización personal. Apoyar el deporte significa, por tanto, fomentar la contribución activa de la ciudadanía de la UE a la sociedad” (Fernández 2017: 58).

282

Per la qüestió que ens ocupa, ens interessa particularment que el Llibre blanc de l'esport fa èmfasi, entre moltes d'altres coses, en el “reforç de la prevenció i la lluita contra el racisme i la violència”.

En definitiva, tant teòrics d'àmbits prou diversos (antropologia, pedagogia, psicologia, filosofia, comunicació, sociologia) com les regulacions europees posen èmfasi en la importància de l'esport a l'hora de promoure la inclusió social i reduir, així, formes de violència com el racisme, la xenofòbia, el *bullying* i l'homofòbia.

7.2. Què s'està fent al nostre entorn?

Si alcem la mirada, trobem grans exemples de projectes nacionals i internacionals que afavoreixen l'esport inclusiu. En aquest subapartat descrivim sintèticament algunes de les iniciatives més rellevants que hem seleccionat per la seva coherència amb els postulats del present treball. Es tracta d'iniciatives promogudes per institucions geogràficament properes, ja que, per tal que puguin ser inspiradores per a la FCCB, cal que tinguin un marc axiològic semblant, i un context

compartit generalment hi contribueix. Atesa la naturalesa d'aquest treball, el nombre d'exemples és forçosament reduït. Malgrat això, s'ha procurat que els exemples siguin diversos tant pel que fa a:

- i) la institució que els impulsa
 - ii) l'esport a través del qual es promou la inclusió
 - iii) les estratègies que segueixen
- a) La Fundació Rafa Nadal. Va néixer el 2008, amb la finalitat d'ajudar joves, d'entre 6 i 18 anys, socialment desafavorits, que corren el risc de quedar exclosos de la societat. La seva missió és oferir programes d'educació als més vulnerables amb un denominador comú: l'esport. Amb ànims de potenciar els valors més formatius com l'afany de superació, l'esforç, el respecte, la companyonia, la igualtat i la confiança. La Fundació ha establert col·laboració amb Aldeas Infantiles SOS amb l'objectiu de plantejar que l'esport possibiliti als infants sentir-se com a persones que actuen, pensen, reflexionen i construeixen. L'esport esdevé no un fi sinó un mitjà eficaç per aconseguir la integració i el creixement personal dels adolescents. Amb el programa "Integración y Deporte" (Barcelona, Granada i Saragossa) donen l'oportunitat als infants de reforçar l'educació gràcies a la pràctica de gran varietat d'esports; contribueixen al seu desenvolupament personal i social, i enforteixen a la vegada els contextos socials del menor i de la seva família. Aquest programa té per objectius: disminuir la incidència dels factors de risc, enfortir els vincles familiars, proposar alternatives d'oci, afavorir la formació integral, realitzar un treball interdisciplinari que fomenti l'educació (hàbits, comportaments i resolució de conflictes) i desenvolupar el procés de formació esportiva. Els centres de dia estan catalogats com a centres de programes socials i esdevenen un recurs comunitari per a menors i famílies necessitades. S'hi duen a terme programes i activitats socioeducatives que serveixen per a reduir els indicadors de risc i evitar l'internament del menor i la seva separació respecte la seva família.
- b) La Fundació Mapfre. Facilita la integració de persones amb discapacitat a través de l'esport amb una gran oferta d'activitats esportives amb finalitat recreativa o competitiva. Ofereix la possibilitat que persones amb discapacitat física, psíquica i/o sensorial accedeixin a l'esport. El seu propòsit és fomentar l'autonomia i la integració socials; impulsar l'afany de superació; col·laborar en la supressió de les barreres arquitectòniques i

socials; augmentar l'autoestima i contribuir en el desenvolupament personal. El projecte "Juntos lo logramos" organitza esdeveniments esportius d'àmbit autonòmic i estatal en col·laboració amb la Fundació Special Olympics España per a fomentar l'esport de persones amb discapacitat. Han creat escoles esportives en diferents punts del territori espanyol per facilitar l'accés a l'esport d'aquest col·lectiu.

- c) Si busquem una modalitat esportiva en la qual regni la igualtat de gènere, aquesta és el colpbol, creat per Juanjo Bendicho, professor d'Educació Física valencià, el 1997. Aquest esport és obligatòriament practicat per equips mixtos. En els últims anys s'ha consolidat com un nou referent esportiu, innovador i integrador i amb unes grans potencialitats educatives. Els dos pilars fonamentals són la cooperació elevada a la màxima potència i la coeducació. Aquesta modalitat esportiva va néixer a partir d'un procés d'investigació amb l'objectiu de superar les limitacions educatives dels esports més tradicionals, on la separació de nois i noies és habitual, i conjugar els elements propis de l'esport amb uns paràmetres més educatius on la coeducació, la igualtat, la solidaritat i la cooperació són els seus elements capitals. Actualment el practiquen més de 3.000 escolars de la Comunitat Valenciana i altres territoris com ara Castella-La Manxa, Aragó, el País Basc o Madrid. El colpbol dona una resposta creativa des de la pràctica esportiva, més coincident amb els valors de la societat democràtica, que fomenta la igualtat de gènere com un factor primordial, i permet el desenvolupament de qualitats i habilitats esportives sense condicionants de gènere.
- d) El Proyecto Alcatraz, dut a terme pel propietari del Ron Santa Teresa, Alberto Vollmer. En aquest cas, la promoció de la integració i la cohesió socials es fa a través del rugbi. El rugbi té un alt potencial educatiu per la prevalença de la solidaritat per sobre l'individualisme. L'egoisme és bandejat a favor del sacrifici compartit (Turró, 2017). En el cas del Proyecto Alcatraz, hi ha en joc un nou mètode de reinserció sustentat en la pràctica del rugbi que té com a escenari la localitat de Revenga (Guimón, 2014). El 2003, la hisenda de Vollmer va ser assaltada. Vollmer va salvar de morir un dels atacants a mans de la policia veneçolana i li va oferir treballar per compensar el delictes. Més tard, Vollmer va acabar contractant tota la banda, 22 membres, i en aquell moment és quan va néixer el Proyecto Alcatraz. Vollmer va oferir-los la possibilitat de formar un equip per transmetre'ls valors com el respecte, la disciplina, el treball en equip, la hu-

militat i l'esperit competitiu. Finalment, aquesta iniciativa també va unir dues bandes rivals. El Proyecto Alcatraz ha anat creixent i actualment hi ha un programa de rugbi escolar i un altre de comunitari. Els integrants del projecte s'encarreguen de reclutar gent pels barris. Hi ha mares que han perdut els fills en tirotejos que ara han esdevingut mediadores en el projecte. Al 2013 quatre equips de l'Alcatraz (l'A, el B, el juvenil i el femení) competeixen a les fases finals d'un torneig internacional. El projecte és un gran exemple d'integració i cohesió social que ha interessat altres governs com el de Colòmbia.

Com posen de manifest els esmentats exemples, l'esport ha esdevingut una activitat eficaç per a la integració. Això s'aconsegueix establint vincles entre la comunitat d'acollida i la població immigrant. En aquest sentit, trobem un bon exemple en projectes com el que estan duent a terme a Navàs.

- e) Navàs, club de futbol sala. Es tracta d'un club de futbol sala que juga a primera catalana i lluita per entrar a la divisió d'honor juvenil. Fermín Hernando, el president del club, encapçala la tasca de facilitar que els nouvinguts i les persones sense recursos trobin el seu lloc al club. En la categoria de 7-12 anys, el 80% són nens nascuts a l'estranger, la majoria d'origen marroquí. L'equip, en col·laboració amb l'Ajuntament, ofereixen la matrícula, la revisió mèdica gratuïta, l'equipament i el cost del transport. Des del club faciliten la inclusió social, coneixedors de l'escassetat de recursos de gran part de la immigració. L'Ajuntament aposta per la millora social i dona suport a la immigració mitjançant activitats esportives, culturals i musicals. Sabent que molts immigrants desconeixen l'oferta d'activitats esportives del municipi, organitzen, a cada inici de curs escolar, reunions amb els pares per a explicar totes les iniciatives esportives existents.
- f) La Fundació Brafa, a Barcelona. Es tracta d'una entitat sense ànim de lucre i de caràcter social que entén l'esport com un mitjà per a transmetre valors. La Fundació està ubicada a Nou Barris, un dels districtes més desfavorits de la ciutat. En els programes esportius participen 295 joves que practiquen esport i reben formació en valors. En col·laboració amb Càritas ofereixen beques a famílies amb pocs recursos per facilitar que els seus fills facin esport, organitzen campanyes de recollida de menjar i organitzen una festa benèfica. Brafa col·labora amb diferents

entitats amb la finalitat de donar suport a aquelles persones més vulnerables (presos, immigrants, famílies sense recursos, entre d'altres). L'educació en valors que es realitza inclou el desenvolupament de valors per etapes adreçat a joves i famílies. Brafa ha creat el portal Sportmagister per impulsar els valors, on s'ofereixen recursos per educar a través de l'esport a entrenadors, professors d'Educació Física i esportistes. Els continguts són gratuïts i estan disponibles en català, castellà i anglès. Brafa s'implica en la lluita contra la violència a l'esport mitjançant l'elaboració de vídeos educatius publicats a www.noseashooligan.com.

Annex. Resum estructurat del grup de discussió sobre estratègies de prevenció de la violència

Com posen de manifest els exemples d'èxit presentats en el darrer apartat, les societats democràtiques impulsen cada vegada més el paper socialitzador, educador i integrador de l'esport. D'una banda, es fa èmfasi en el fet que l'esport pot contribuir, i ha de fer-ho, a integrar en la societat persones que siguin especialment vulnerables per raons socioeconòmiques, d'origen, religioses, sanitàries o de gènere: per exemple, persones que pateixin una discapacitat o persones immigrades que tinguin una xarxa social molt reduïda. D'altra banda, l'esport també ha de permetre posar en contacte col·lectius que, independentment de si són especialment vulnerables o no, habitualment no entren en contacte entre si.

Ara bé, aquestes iniciatives no sorgeixen de manera espontània i casual en el si de fundacions i entitats, sinó que són, en gran part, el fruit de les polítiques locals, nacionals i internacionals impulsades en els darrers anys en matèria d'esport.

En el nostre context, la Unió Europea ha fet importants passos en aquests dos sentits. La Carta europea de l'esport (1992) i el Llibre blanc de l'esport (2007) de la Unió Europea, que són els marcs a partir dels quals dins de la Unió Europea s'han elaborat legislacions i recomanacions sobre esport, insisteixen especialment en aquests dos punts. I ho fan emmarcant-ho dins la importància que té l'esport a l'hora de fomentar una sèrie de valors crucials per a una ciutadania activa i compromesa. En paraules d'Itziar Fernández:

“Para Europa, hablar de deporte es sinónimo de generación de valores de trabajo en equipo, solidaridad, tolerancia, lealtad y desarrollo y realización personal. Apoyar el deporte significa, por tanto, fomentar la contribución activa de la ciudadanía de la UE a la sociedad” (Fernández 2017: 58).

Per la qüestió que ens ocupa, ens interessa particularment que el Llibre blanc de l'esport fa èmfasi, entre moltes d'altres coses, en el “reforç de la prevenció i la lluita contra el racisme i la violència”.

La Fundació del FC Barcelona ha estat enormement receptiva a aquestes recomanacions i tendències. Pel que fa només a enguany, 700.000 nens i nenes de 49 països s'han beneficiat participant en les accions de la FFCB a través de les seves iniciatives i programes. La Fundació està àmpliament arrelada a Catalunya i, alhora, té una ambiciosa i reeixida vocació d'obertura al món, per actuar-hi i inci-

dir-hi de manera positiva. Les zones prioritàries del Pla estratègic actual són Catalunya, l'Amèrica Llatina, l'Àfrica, l'Orient Mitjà i l'Àsia. En línia amb el recorregut que ha guiat l'èxit del club i els valors que van impulsar la creació de la FFCB, l'estratègia d'acció en l'àmbit social es dirigeix a iniciatives i propostes que tinguin en compte els principis següents: innovar, emprendre, transformar, liderar i influir –tots ells en consonància amb les recomanacions i directrius de la Unió Europea, però també deutors de l'històric ADN ètic del club.

Actualment, doncs, un dels principals objectius de la FFCB és la prevenció i la mitigació de la violència dins i fora de l'esport a través de l'aplicació dels seus programes en les zones més desfavorides del planeta.

Aquest fi requereix cercar noves estratègies i línies d'intervenció per tal d'incorporar-les a les iniciatives de la FFCB. Per aconseguir tal fita és fonamental invertir tots els recursos i coneixements actuals des de les diferents disciplines relacionades amb el món de l'esport.

Per aquest motiu i a propòsit de l'actual treball, des de la Càtedra Ethos de la Universitat Ramon Llull, es va organitzar un grup de discussió moderat pel Dr. Francesc Torralba, en col·laboració amb la Dra. Mar Rosàs i la psicòloga esportiva Meritxell Bellatriu, amb els participants següents:

- Aisha Al-Said Albella: responsable de campanyes, aliances i Fundraising de la FFCB.
- Marta Aubia: responsable executiva del Barça Innovation Hub, el nou projecte estratègic del Club per posicionar el Barça com a centre de rellevància internacional en recerca i innovació en el món de l'esport.
- Mariona Miret: cap de programes de la FFCB.
- Àngel Pascual: mestre d'Educació Física a primària i tècnic d'hoquei patins. En aquesta disciplina, s'ha dedicat a la formació d'esportistes en edat d'iniciació, exercint de coordinador tècnic i director pedagògic. En el pla acadèmic, és doctor en Filosofia i ha col·laborat amb diferents universitats en la formació del professorat.
- Àlex Martín de la Poza: cap del Servei d'Esports de la Universitat Ramon Llull.
- Ricardo Sánchez: antropòleg i professor de Ciències de l'Activitat Física i de l'Esport (CAFE) de la Facultat de Psicologia, Ciències de l'Educació i de l'Esport Blanquerna-URL. Investigador del Grup de Recerca i Innovació en Esport i Societat i del grup Sport

e Inclusione Sociale (ASAG – CESI) de la Universit  Cattolica del Sacro Cuore de Mil n.

- Guillem Turró: Doctor en Pedagogia (humanisme i esport), professor d' tica al Grau de Psicologia i al Grau de Ciències de l'Activitat Física i de l'Esport i de Psicologia de Blanquerna-URL. Autor del llibre * tica del deporte* (Herder 2016).
- Susana Soler: professora de l'INEFC (Institut Nacional d'Educació Física de Catalunya). Doctora per la UB i llicenciada en Educació Física i en Història. Especialitzada en educació en valors, educació intercultural, i perspectiva de gènere en l'activitat física i l'esport. També ha estat jugadora de futbol sala, entrenadora i  rbitra.
- Jordi Os a Quintana: professor d'Educació Física de secundària en un institut públic i doctor en Ciències de l'Activitat Física i l'Esport amb una tesi sobre l'obra i el pensament esportiu de Manuel Vázquez Montalbán. Ha publicat diversos treballs sobre les relacions entre esport i religió.
- Miquel Torregrossa  lvarez: doctor en Psicologia de l'Esport. Professor de psicologia de l'esport de la Universitat Aut noma de Barcelona. Exeditor de la revista *Psicolog  del Deporte*.

La discussió es va centrar al voltant de la pregunta següent:

- De quina manera l'esport pot contribuir a mitigar i a prevenir els comportaments violents en la vida més enllà de la pràctica esportiva? ( s a dir, quines estratègies poden emprar les institucions esportives per, a través de l'esport, mitigar i prevenir comportaments violents en general, com ara la violència de gènere, el *bullying*, el racisme i la xenofòbia?)

A continuació, exposem de manera sintètica els eixos i les idees que van vertebrar la discussió, procurant respectar la seva polifonia, diversitat i, en ocasions, fins i tot la incompatibilitat.

1. La violència en l'esport, mirall de la violència social

D'entrada, al grup de discussió se subratlla que l'activitat física ens ofereix un espai per al diàleg, la cooperació i la formació d'uns valors i d'uns recursos personals vàlids i útils tant a l'esport com fora d'aquest. En aquest sentit, la pràctica de l'activitat física pot resultar crucial per a generar i promoure valors contraris a la violència.

Ara bé, també es fa especial èmfasi en el fet que l'esport o la pràctica esportiva mitjançant jocs esdevé un escenari ideal on podem observar comportaments i conductes que de la mateixa forma es manifesten en altres àmbits, com és el cas de la violència. És a dir, la violència a l'esport no deixa de ser un mirall d'una realitat social o, com sostingueren els defensors de la teoria funcionalista, una vàlvula d'escapament de la violència social. Per això, esgrimeix Turró, en l'esport s'hi observen actituds i comportaments discriminatòris, com el *bullying*, als més vulnerables.

2. La violència: canalitzable, reprimible o inevitable?

Durant la discussió, es torna a recórrer diverses vegades a les teories funcionalistes, per bé que s'és conscient que moltes de les seves idees han estat qüestionades i superades. Sánchez argumenta, com tot just apuntàvem, que les anomenades teories funcionalistes consideren que la violència a l'esport és una violència ritualitzada, figurada i simbòlica que, com a tal, permet minimitzar la violència fora de l'esport. Fent referència a Elías, sosté que amb el procés de civilització es dona també un procés d'esportivització, que provoca que la violència quedi restringida dins de la pràctica esportiva, la contingui, és a dir, la faci sociable. Així, a l'esport modern, les violències reals es converteixen en violències simbòliques sense generar grans problemes socials. Sánchez també apunta que, tanmateix, en societats pacífiques, a vegades se'ns presenta l'ambigüïtat que la violència simbòlica, com pot ser el cas de la competició, es converteix en violència real.

Turró afegeix, seguint el plantejament de Sánchez, que l'esport és un forma de domesticar la violència, de canalitzar-la i sublimar-la.

Jordi Osúa afegeix un matís interessant: que l'esport, més que com a vàlvula d'escapament, pot actuar com a vacuna: conté alguns dels elements perjudicials que justament cal combatre. Afirmar que l'esport pot contenir alguns elements perjudicials, però dins del marc esportiu aquests elements estan controlats per un reglament.

En aquest sentit, afegeix Turró, no tindria sentit erradicar completament la violència de l'esport, ja que justament l'esport estaria permetent canalitzar part de la violència social –convertint-la en una violència ritual– que, així, es mantindria sota un cert control i no desbordaria d'altres àmbits. És per a reforçar aquesta idea que Turró pren la idea de Cagigal (1976), pare de l'humanisme de l'esport, segons la qual els pedagogs han d'oblidar-se d'eliminar la violència

a l'esport, ja que aquesta esdevé una vàlvula d'escapament social necessària, sense la qual la societat esclataria.

Arribats en aquest punt, Guillem Turró afirma que no podem entendre la violència sense entendre l'ésser humà i que no podem entendre l'ésser humà sense entendre la violència. Per comprendre-la, ens hem d'endinsar en com neix, creix i es desenvolupa l'ésser humà en la societat actual. Per això cal fer un estudi profund de les diferents cares de la violència, ja que, com sosté Turró, aquesta és polièdrica.

Per reforçar la seva idea segons la qual violència i esport estan inevitablement lligats, Turró al·ludeix a l'etimologia del terme "violència": procedeix del terme llatí *Vis*, que es refereix a la persona que actua amb força, amb fermesa. Com ja anunciava Turró, es tracta d'un concepte complex que admet matisos en funció del punt de vista des del qual sigui analitzat.

Francesc Torralba afegeix que la violència a l'esport es manifesta també envers el propi cos en la mesura que es duu al seu límit, envers un objecte tècnic (amb la finalitat d'extreure'n el seu màxim potencial) o envers un animal, en el cas de l'hípica, per exemple. Un cop més, es posa de manifest, doncs, una certa inevitabilitat de la violència en l'esport.

No sembla, doncs, desitjable erradicar tota forma de violència de l'esport ni de la resta d'àmbits, ja que una certa violència –o agressivitat (convindria estudiar aprofundidament la distinció entre els dos termes)– sembla trobar-se a la base d'algunes de les millors pulsions de l'ésser humà (Konrad Lorenz 1966).

Com s'ha posat de manifest en els capítols anteriors de l'estudi, determinades formes i determinats graus de violència sí que poden ser erradicats de l'esport, i convé que ho siguin.

3. Justícia i violència

El bon esport existeix en benefici de la justícia i la imparcialitat. L'esperit esportiu ordena no aprofitar-se d'una falta d'equitat entre els adversaris. Sense aquesta equitat, el desig de victòria perd el seu significat i la victòria mateixa, el seu valor. Per això, tota modalitat esportiva estipula un reglament.

Segons Cagigal (1976), «tota estructura esportiva evolucionada descansa sobre el respecte a aquestes regles. Es pot afirmar que no podria existir un veritable esport sense l'acceptació d'alguna regla». D'aquí el potencial moral de l'esport: si és just i equitatiu, esdevé una potent eina de cohesió social, deixant fora les injustícies.

La justícia s'ha de deixar sentir inevitablement en el pla social: en la progressiva erradicació de les desigualtats i en la promoció de la inclusió de les persones més vulnerables. És amb aquesta idea de fons que la visió de la FFCB, contemplada en el Pla estratègic 2016-2021, és esdevenir la fundació esportiva de referència al món per la contribució social a la infància i al jovent, sovint els més fràgils, desenvolupant les seves oportunitats a la vida amb un futur millor. Es postula plenament compromesa amb la justícia social mitjançant diferents iniciatives amb el fi de millorar l'accés a la sanitat, a l'educació, fomentar la igualtat i prevenir la violència.

És en una línia similar que Mar Rosàs planteja que l'esport, especialment el competitiu, pot esdevenir una important ocasió per educar el sentit de la justícia. La raó és que, en l'esport competitiu, hi juga un paper molt important l'experiència de la justícia i la injustícia. Hi ha unes normes; quan algú les trenca, els altres es revoltent. La capacitat de revolta, esgrimeix Rosàs, és important, especialment si el model de ciutadà que tenim en ment no és el d'un ciutadà adormit, anestesià, sinó amb capacitat d'identificar la injustícia i d'enfrontar-s'hi. En aquest sentit, l'esport ens pot permetre educar en la identificació de la injustícia i la reacció cap a la injustícia. Ara bé, com assenyalava Susana Soler, això no és així de manera natural, sinó que cal que hi faci èmfasi l'educador, l'entrenador i/o el club. Soler aclareix que, quan es tracta d'ensenyar esport, cal ensenyar la norma, però també hem d'aprendre i ensenyar com qüestionar-la i com debatre-la.

292

4. L'esport com a educació informal

Meritxell Bellatriu s'adhereix a aquest plantejament afegint que cal donar formació i estratègies als esportistes, però també als entrenadors i als pares i mares d'esportistes per tal d'unificar esforços i objectius en la pràctica esportiva. Afegeix que, sovint, a la pràctica trobem divergències significatives en els mapes de valors de tots aquests agents i que aquest fet desllueix la funció educativa de l'esport condicionant negativament la vivència dels joves esportistes.

Diversos dels participants al grup de discussió subratllen l'enorme importància de la dimensió educativa de l'esport. Com subratlla Turró, es tracta de formar, i no pas de deformar, els joves a través de la pràctica esportiva.

És per això que, com assenyalen en diferents ocasions les tres representants de la FFCB, un dels principals propòsits de la fundació

és utilitzar l'esport com a escenari per a l'educació i transmissió de valors morals: respecte, esforç, ambició, treball en equip i humilitat. Aquests valors es conjuguen amb uns principis de gestió: compromís, solidaritat, passió, lideratge i innovació.

5. La pràctica esportiva, una ocasió per desenvolupar íntegrament totes les dimensions de la persona

Francesc Torralba manifesta que l'esport esdevé una oportunitat de desenvolupar íntegrament totes les dimensions de la persona. No només la física, sinó també l'espiritual, la moral, la cognitiva i la social, entre d'altres. L'home és un tot que es desenvolupa a través de l'esport. Cal tenir això en compte a l'hora de considerar l'esport com a àmbit educatiu.

6. L'esport: de la pràctica encarnada al diàleg crític i reflexiu

Ricardo Sánchez, prologant la reflexió sobre la dimensió educativa de l'esport, fa èmfasi en el fet que les situacions esportives permeten generar sentit i com, a través d'elles, podem transmetre valors clau. En elles, el sentit es converteix en pràctica, es cosifica. Planteja que, com a situacions esportives, no només s'ha de tenir en compte el que succeeix en el terreny de joc, sinó que ha d'estendre's a fora d'aquest i abastar tots els agents implicats en l'esport (tècnics, entrenadors, mitjans de comunicació).

Sánchez sosté que l'esport és una activitat irreflexiva, espontània i que no necessita diàleg en la mesura que es forma en el cos, en la corporalitat. Ens permet acumular coneixement social, fer-lo cos a través del joc i de la pràctica esportiva. Que triem unes pràctiques esportives i no unes altres no resulta, doncs, neutre; cada pràctica duu implícita una sèrie de valors i contravalors que, de manera espontània, es transmet als educands.

Aisha Al-Said discrepa pel que fa a la idea que l'esport sigui una pràctica irreflexiva i sense diàleg i afegeix que s'ha d'integrar la reflexió a l'àmbit esportiu. Remarca que la integració del diàleg es podria emprar per mitigar la presència de la violència.

En aquest punt, molt encertadament, Sánchez, amb el marc de fons de les teories funcionalistes esmentades anteriorment, planteja el següent: per què no aprofitem la violència a l'esport per reflexionar sobre la violència social? Susana Soler incideix també en aquesta idea: quan es donen situacions de violència a l'esport d'elit, se'ns

presenta l'oportunitat de debatre i discutir amb els educands sobre el que ha passat.

Àngel Pascual, seguint amb la funció formativa de l'esport, planteja que la transferència és clau en la docència, tot i que aquesta resulti difícil de mesurar. Pascual comenta que ja Plató incloïa l'esport en les principals institucions pedagògiques de primer ordre, juntament amb el simposi i la música. Aquestes institucions, a través de les seves pràctiques respectives, commouen les pulsions i les passions més baixes de l'ànima humana. A través de la figuració i de la seva pràctica en situacions protegides o jugades, l'individu pot generar autocontrol sobre aquestes pulsions. Destaca que una de les funcions principals de l'esport és, precisament, el control de la violència.

Pascual fa èmfasi en la idea que els docents i entrenadors han d'ajudar els esportistes a focalitzar-se en la tasca i en l'aprenentatge que el joc mateix exigeix. És important que es doni en la competició aquesta focalització en la tasca perquè l'esportista se centri en el propi joc i en l'actitud esportiva adequada contenint, així, els comportaments violents en la mesura que no s'està atent a dur-los a terme.

7. El model ecològic

Que l'esport resulti educatiu no depèn només de la bona voluntat de l'entrenador. Soler remarca que la clau són les persones, i que estiguin unides per un mateix discurs, coherent. Es tractaria del model ecològic, és a dir, de tenir en compte que la persona s'insereix dins de tot un sistema. Seguint aquesta idea i aplicant-la a les institucions, planteja el repte de com es podria aconseguir que tot un club seguís una mateixa línia i l'estengués a tots els seus usuaris. Martín s'adhereix a aquesta idea i manifesta la necessitat de donar més eines i potestat als tècnics per a tenir més poder respecte els conflictes externs relatius a l'entorn dels nens. Soler ho matisa subratllant que s'han de fer estructures de club sòlides en les quals tota la responsabilitat no recaigui únicament en el tècnic. Cal, fins i tot, connectar amb les altres institucions fora de l'esport per aconseguir que els nous valors implementats arribin més enllà de la pràctica esportiva. Cal, doncs, perseguir una lògica sistèmica subjacent en les actuacions de tots els agents implicats.

Sánchez fa èmfasi en una idea similar: planteja que, si només es treballa amb els joves, estem molt limitats. Proposa que, si es treballés amb tots els agents, com són les escoles i les famílies, el projecte educatiu milloraria.

8. Les institucions esportives com a altaveus contraris a la violència

Osúa, com al llarg de la discussió ja s'havia anat fent, diferencia dos àmbits dins de l'esport, el d'elit i l'amateur. I afegeix que ambdós són educatius, però en sentits diferents.

Pel que fa a l'esport amateur, i com ja s'ha plantejat més amunt, sosté que ens permet educar en valors als ciutadans a través de la seva pràctica. En una línia similar, Pascual destaca que s'ha de reforçar la idea que en la pràctica esportiva el més important que està en joc és l'aprenentatge. Els tècnics i entrenadors tenen un grau d'incidència major en els comportaments dels nens i de les seves famílies i d'aquí la necessitat que aquests es comportin de forma exemplar. És per això que Pascual critica com es crea espectacle en els partits d'infants i com això afecta el que ell anomena la focalització a la tasca.

Pel que fa a l'esport d'elit, Osúa sosté que és educatiu en el sentit següent: esdevé un mirall social amb un gran poder d'influència i cal aprofitar les ocasions de violència (xenòfoba, de gènere, racista, *bullying*) per difondre un discurs condemnatori amb totes elles. Insisteix en la importància que les institucions tinguin un nivell de tolerància zero amb la violència. També Turró, referint-se a les institucions esportives, afirma que han de ser responsables tenint en compte el poder d'influència que tenen. Cita Gregorio Luri fent èmfasi a la importància de l'exemplaritat: els esportistes d'elit, els ídols, han de ser exemplars en tots els seus comportaments.

En aquesta mateixa línia, Mariona Miret descriu l'esport d'elit com un altaveu per a trencar estigmes i prevenir la violència. Com és el cas del jugador Sergi Roberto liderant la campanya de la FFCB contra el *bullying*. Quant a l'esport amateur, opina que pot ser una plataforma neutra per educar en valors, per crear convivència i per fomentar la tolerància. Miret diu que la metodologia que segueix la FFCB es va crear arran d'una acció violenta, l'any 1994. Es tracta de l'assassinat d'Andrés Escobar, un jugador de la selecció colombiana que es va fer un autogol i que uns dies més tard va ser assassinat. Aquesta metodologia cerca noves formes de pràctica esportiva basada en els valors.

Continuant amb la diferenciació plantejada entre l'esport d'elit i l'esport amateur, Marta Aubia ressalta que, en el segon, és important el joc, especialment com a través del joc es poden treballar aspectes que, si no, els nens i nenes no treballarien. Respecte l'esport d'elit, Aubia sosté que és fonamental generar debat i posicionament, així

com exemplaritat. Miret exposa la importància d'experimentar situacions de conflictes reals com el *bullying* per donar eines per a resoldre-les i treballar la prevenció de la violència, com ara mitjançant els jocs de rols.

En un altre ordre de coses, però també pel que fa al paper educador de l'esport, Àngel Pascual sosté que els clubs o entitats que tenen més potencial competitiu tenen també una major capacitat de controlar la violència. Afirmar que, quan hom és capaç de jugar amb major competència, menys probabilitat hi ha de manifestar comportaments violents.

9. Esport formatiu i esport de tecnificació, incompatibles?

Àngel Pascual aprofita la presentació que les representants de la FFCB fan de la metodologia que articula el seu esport formatiu per convidar a exportar i apropar aquest model a tots els ciutadans, no només als que tenen més habilitat esportiva. Defensa la idea que li sembla un error considerar que hi ha una sèrie de nens i adolescents que són mereixedors d'un esport de tecnificació i uns altres que, com si tinguessin un estatus inferior, només poden tenir accés a un esport formatiu. L'esport tecnificador, subratlla, ja conté o hauria de contenir la dimensió formativa.

Dit d'una altra manera, considera que, si determinades institucions esportives tenen la confiança en models formatius d'èxit no sols en la formació de grans esportistes, sinó també en la formació de bons ciutadans, per què no s'exporta aquest model d'esport modern per apropar-lo a tots els nens i nenes. Pascual intueix que aquesta pot ser una forma genuïna de reduir els comportaments violents a l'esport.

Les tres representants de la FFCB fan èmfasi en les circumstàncies que han impulsat la Fundació a promoure l'esport formatiu a determinades zones de l'Amèrica Llatina i en el fet que això no exclou que, si els nens mostren la suficient destresa, se'ls adreci a una formació tecnificadora.

10. Esport i pertinença

El sentiment de pertinença ajuda a cohesionar diferents comunitats i resoldre conflictes propis de grups més desfavorits o amb problemàtiques socials. Mitjançant l'activitat esportiva es poden canalitzar frustracions, l'estrès, i resoldre conflictes. Alex Martin ho exempli-

fica amb la seva experiència en una barriada de Sants. Als anys 80, com a resposta a una problemàtica entre bandes i drogoaddicció, l'associació de veïns va crear un equip de futbol sala. Aquesta iniciativa va crear un gran sentiment de pertinença que va ajudar a resoldre la conflictivitat inicial. Martin apunta que el sentiment de pertinença, malgrat l'enorme impacte positiu que té dins d'una comunitat, no està exempt de problemes: crea o reforça la noció d'uns "altres", diferents, adversaris, que a vegades poden esdevenir víctimes de violència.

11. L'esport ens iguala?

Osúa sosté que l'esport, al llarg de la història, ha trencat barreres que socialment encara estaven alçades, i ha esdevingut així un instrument de denúncia. Osúa afirma que, en aquest sentit, en ocasions l'esport ha anat per davant d'altres espais culturals. A l'esport podem veure com atletes de diferents procedències tenen el mateix reconeixement i valoració a diferència d'altres entorns socials. L'esport manté una igualtat de condicions que pot ajudar en fenòmens com el racisme. Un esportista pot ser el millor del món tot i que en la seva societat no sigui ningú.

297

12. La violència per omisió

Soler emfatitza que no només cal prevenir, evitar i reprimir aquella violència visible, sinó també fer visible la violència per omisió. Segons apunta, és tan negativa o pitjor que la que es veu. Seria la violència del silenci, de la invisibilització, com pot ser l'absència de referents femenins. Un dels reptes més importants quan es tracta de violència i esport és abordar les violències menys tangibles. Saber identificar-les a temps per intervenir. Anar més enllà i a un nivell més profund on hi ha la violència simbòlica en els grups i en les institucions.

13. Modular les emocions per practicar esport i practicar esport per modular les emocions

La pràctica esportiva condueix tots els seus participants (esportistes, famílies i tècnics) a viure un ventall d'emocions de diferent naturalesa. Les emocions generalment són positives però també poden ser font de conflicte si no són ben conduïdes. El com les emocions són identificades, regulades i canalitzades determina el grau d'intel-

ligència emocional de la persona. Aprendre a gestionar les emocions és clau a l'esport i, per això, és important incidir en aquest aspecte en els esportistes més joves i en totes aquelles persones que envolten l'esport.

Com suggereix el títol d'aquest apartat, la relació causal entre la modulació de les emocions i la pràctica esportiva és bidireccional. D'una banda, cal modular algunes de les emocions viscudes intensament dins de l'esport. Qui no ho fa senzillament no pot practicar esport: s'indigna tant que és expulsat del camp, pateix tant que perd la lucidesa, etc. En aquest sentit, la capacitat de modular les pròpies emocions és una condició de possibilitat de la pràctica esportiva.

D'altra banda, la pràctica esportiva és una ocasió per aprendre a modular les emocions més enllà de l'esport. Mentre es practica esport, sovint hom aprèn a gestionar emocions com la vergonya, la por, la mandra, la desídia. També aquelles vinculades a l'orgull propi de l'èxit. I també aquelles relatives a l'experiència de la injustícia: el rebuig, la indignació. Com assenyalàvem en un dels apartats precedents, l'esport pot resultar enormement educatiu: entre moltes d'altres coses, afegim ara, és una ocasió per a l'educació en emocions. Aquest aprenentatge *durant* l'esport sedimenta i resulta fonamental per a gestionar les pròpies emocions també fora de l'esport. Un incís relatiu a com modular algunes emocions: Torralba proposa incloure la pràctica de la meditació per a prevenir, pal·liar i disminuir els nivells de violència de l'esport amateur. Actualment aquesta pràctica s'està duent a terme en entorns escolars, empresarials i esportius amb múltiples beneficis. Planteja que és un camp per explorar.

14. Esport i mitjans de comunicació

Francesc Torralba exposa la realitat actual que trobem en els mitjans de comunicació quan aborden qüestions esportives. Segons ell, s'abusa del llenguatge bèl·lic i suposa un xoc entre els valors que les institucions educatives volem transmetre i els que acaben arribant als joves mitjançant els mitjans de comunicació. I afegeix que, com a institucions educatives, no sempre és fàcil arribar a intervenir en els mitjans de comunicació.

Més enllà de l'ús del llenguatge, al grup de discussió s'assenyala que també és fonamental seleccionar amb cura què es mostra de l'esport i amb quin discurs. D'una banda, calen ídols exemplars. Però, com assenyala Susana Soler, també és educatiu desmitificar els ídols i els arquetips; per exemple, quan un ídol esportiu defrauda Hisenda, pot tractar-se d'una bona ocasió per parlar amb els infants

del sentit de pagar impostos, el concepte de ciutadania i la noció d'Estat. I, a més a més, mostrar el costat humà –és a dir, més feble– dels ídols també té una especial força educativa.

15. L'esport que ens cohesionava

Turró planteja explotar el potencial cohesionador de l'esport. La dimensió cohesionadora de l'esport no té només a veure amb la seva pràctica dins d'un equip i el consegüent sentiment de pertinença, sinó també amb fet que els esportistes, especialment els que practiquen un mateix esport, se saben coneixedors d'un saber compartit, d'una perícia tècnica que els fa sentir-se còmplices els uns dels altres. Ho exemplifica amb el que va succeir als Jocs Olímpics de Berlín el 1936 entre Lutz Long, atleta alemany, i Jesse Owens, atleta afroamericà. Long va ensenyar a Owens unes nocions tècniques sobre com afrontar la prova que Owens va acabar guanyant. Aquest és un exemple que en l'esport allò que ens uneix és molt més important que allò que ens separa. Turró remarca que s'ha d'exportar aquesta idea als docents per combatre les desigualtats com ara la violència sexista, homòfoba o racista.

L'element cohesionador de l'esport, doncs, té a veure, almenys parcialment, amb la consciència de pertànyer a un mateix col·lectiu. La violència, en canvi, sol tenir a veure amb la creença que hom pertany a un col·lectiu diferent, des del qual se sent legitimat per criticar la diferència de l'altre. Per això, una estratègia efectiva per disminuir la violència passa per dissenyar categories més inclusives i fer que els esportistes se'n sentin part. És el que s'anomena recategorització (Gómez, 2003). Aquesta estratègia consisteix a fer conscients els subjectes que, a banda de pertànyer a un determinat equip, formen part d'una categoria superior amb uns interessos comuns com ara els afeccionats al futbol. Aquesta estratègia evitaria la violència racista, sexista i el *hooliganisme*.

16. Una mirada al futur i noves formes esportives de laboratori

Sánchez suggereix que s'ha d'experimentar socialment. Apunta que cada societat desenvolupa les pràctiques esportives que li funcionen i suggereix que potser estem dissenyant una nova societat que generarà noves pràctiques esportives. Planteja que no és fàcil imposar un experiment quan la societat encara no l'ha acceptat. Assenyala que l'esport és una configuració social que ha requerit centenars

d'anys i no ha estat fruit d'un experiment. I, per tant, qualsevol experiment requereix d'una evolució social com ha tingut l'esport tradicionalment. Tot i això, ressalta que tots els experiments poden ser beneficiosos si veiem les seves potencialitats i les seves limitacions.

Per a ell, siguin quins siguin aquests tipus d'experiments, recomana que tinguin en compte el següent: que, tal com s'estableix des de la psicologia i la sociologia, les persones som cadenes de rituals d'interacció. És a dir, la persona és un producte de les seves experiències, que la van configurant. Per això és especialment important el context en què col·loquem la persona. En la mesura que una pràctica esportiva és, sempre, un context, convé dissenyar amb cura aquesta pràctica esportiva, preveient l'impacte que tindrà en la persona.

17. L'esport com a via d'inclusió social

Miret i Aubia expliquen que, a través de les iniciatives de la FFCB, s'intenta normalitzar la vida dels nens de comunitats vulnerables mitjançant el joc, facilitant-los un lloc segur seguint una metodologia pedagògica. L'objectiu és donar suport a persones amb risc d'exclusió social, no l'excel·lència o la tecnificació atlètica, com assenyalem més amunt. S'aprofita el coneixement extret de l'esport professional, expliquen, per aplicar-lo d'altres maneres en altres col·lectius fora de l'esport d'elit, com són les poblacions més desfavorides.

Osúa planteja educar en l'esport amateur, sigui arribant a la màxima destresa o en una línia més pedagògica.

18. Protocols de prevenció de la violència?

Soler proposa crear protocols de prevenció i d'intervenció de la violència; en el cas de l'assetjament sexual, per exemple. Ara bé, els protocols no són suficients i cal procurar que no esdevinguin paper mullat. A vegades, la creació de protocols exerceix una funció més cosmètica que ètica. Convé evitar-ho.

En aquest sentit, Miquel Torregrossa planteja que els valors no poden tenir només una forma teòrica, sinó que han d'anar de la mà de pràctiques. Com tot just dèiem, subratlla que sovint trobem valors recollits en els estatuts dels clubs esportius, però no els trobem de la mateixa forma en la pràctica. És necessari qüestionar-se i reflexionar sobre aquesta situació en les institucions esportives per tal de buscar una major coherència entre la teoria i la pràctica. Així mateix, Tor-

regrossa proposa la formació com a principal estratègia de prevenció de la violència.

Conclusions

En els dos primers apartats d'aquest treball hem definit el nostre objecte d'estudi i les motivacions que ens impulsen a estudiar-lo. S'ha plantejat que es tracta d'un fenomen complex i d'arrel multifactorial, de manera que cal abordar-lo des de diferents perspectives. Així, s'ha explicat que les seves manifestacions poden abastar des de la violència verbal, la violència física, la violència psicològica a la violència simbòlica, sent totes elles perjudicials (capítol 3). Tot seguit se n'han classificat i descrit les causes en funció del seu àmbit: socioeconòmic, polític, psicològic, mediàtic, educatiu i cultural (capítol 4). S'ha advertit que les conseqüències de la violència en els infants i en els adolescents poden arribar a ser molt greus, en funció de la seva naturalesa, de la duració i de la severitat. S'ha esgrimit que la gran influència i el fort impacte de la violència en aquestes etapes es deu al fet que precisament durant aquesta etapa la persona configura la seva autoestima, la seva personalitat i aprèn patrons de relació i de comportament que en un futur reproduirà (capítol 5).

El següent apartat s'ha focalitzat en la violència característica de l'àmbit esportiu (capítol 6). Hem esgrimit que hi observem expressions de la violència que deixen entreveure fenòmens preocupants de la mateixa forma que es donen en altres àmbits de les nostres societats postmodernes. És el cas de la xenofòbia i del racisme, del sexisme, de l'homofòbia, del fanatisme esportiu (*hooliganisme*) i del *bullying*. Ara bé, com hem indicat, a l'esport també trobem comportaments exemplars i iniciatives que potencien la seva dimensió cohesionadora i integradora. Així, hem sostingut que la pràctica esportiva pot proporcionar-nos uns mitjans suplementaris d'educació sociocultural i afavorir els hàbits de connectivitat social, i ho hem exemplificat amb alguns exemples reals d'èxit actuals (capítol 7) que, com hem explicat, persegueixen els objectius marcats per les regulacions europees que plantegen l'esport com a ocasió per a la promoció de la inclusió social i que també concorden amb el que els experts van sostenir al grup de discussió.

En l'últim apartat d'aquest treball, que considerem un "annex", hem analitzat les reflexions aparegudes al llarg d'un grup de discussió sobre l'esport com a preventor i mitigador de la violència més enllà de l'esport. Hem tingut en compte l'experiència i el coneixement de diferents especialistes relacionats amb el context esportiu

amb la finalitat de bastir un aparell teòric que permeti sustentar i justificar les estratègies actuals i futures de la FCCB en matèria de prevenció de la violència, especialment entre infants i joves.

Sens dubte, cadascun dels eixos d'aquest aparell teòric pot ser aprofundit. En el present treball es tractava d'identificar aquests eixos i oferir una visió panoràmica de les seves interrelacions i dels agents que poden incidir-hi.

Volem concloure el treball fent èmfasi en un dels reptes més difícils i alhora engrescadors dels clubs esportius: assumir la responsabilitat social que tenen pel que fa a modular l'àmbit esportiu per tal que esdevingui educatiu i potenciador dels millors valors de la ciutadania democràtica, i contribueixi, així, a reduir les desigualtats socials i totes les seves formes associades de violència.

Bibliografia

- AMIN, SAMIR (2001). ¿Globalización o apartheid a escala global?. Texto presentado en la Conferencia Mundial contra el Racismo de Durban, Sudáfrica.
- BANDURA, ALBERT (1976). Teoría del aprendizaje social. Madrid: Espasa Calpe.
- BANDURA, A. (2001). Social Cognitive Theory: An Agentic Perspective. *Annual Review of Psychology*, 52, 1-26.
- BARRERO, J (2007). *El tratamiento de la violencia en el fútbol por la prensa deportiva*. *Doxa Comunicación: Revista Interdisciplinar de Estudios de Comunicación y Ciencias Sociales*, núm. 5, 2007, p. 141-157.
- BORRÁS SANTISTEBAN, TANIA. (2014). Adolescencia: definición, vulnerabilidad y oportunidad. *Correo Científico Médico*, 18(1), 05-07.
- BOURDIEU P. i CLAUDE-PASSERON J. Fundamentos de una teoría de la violencia simbólica, en Bourdieu, Pierre i Passeron, Jean-Claude. *La Reproducción. Elementos para una teoría del sistema de enseñanza*. Libro 1. Editorial Popular. España, 2001. p. 15-85.
- CAGIGAL, J. M. (1976), *Deporte y agresión*. Barcelona: Planeta.
- CALDERÓN, E. (1999) *Deporte y límites*. Madrid: Anaya.
- Carta Europea del Deporte (1992). Consejo de Europa.
- DENISON, E. & KITCHEON, A. (2015). *Out on the Fields: The first international study on homophobia in sport*. Nielsen, Bingham Cup Sydney 2014, Australian Sports Commission, Federation of Gay Games. Consultat el 12/09/2017 a <www.outonthefields.com>.
- DODGE, K., & SCHWARTZ, D. (1997). Social information processing

- mechanisms in aggressive behavior. In D. M. STOFF, J. BREILING, & J. D. MASER (Eds.). *Handbook of antisocial behavior* (pp. 171–180). New York: Wiley.
- DURÁN, J. (2013). Ética de la competición deportiva: valores y contravalores del deporte competitivo. *Materiales para la Historia del Deporte*, núm. 11, p. 89-115.
 - EVANS, E. et al. (2005). Suicidal Phenomena and Abuse in Adolescents: A Review of Epidemiological Studies. *Child Abuse & Neglect*, 29(1): 45-58.
 - FERNÁNDEZ MARRÓN, I. (2017) “Las políticas de la Unión Europea en el ámbito del deporte”. *Educació social. Revista d’Intervenció Socioeducativa*. Número monogràfic sobre educació i esport, núm. 65 (2017), 57-74.
 - FERNÁNDEZ, J. M (2005), “La noción de violencia simbólica en la obra de Pierre Bourdieu: una aproximación crítica” a *Cuadernos de Trabajo Social*, Vol. 18 (2005): 7-31.
 - GARCÍA-CALVO, T.; SÁNCHEZ-OLIVA, D.; SÁNCHEZ-MIGUEL, P. A.; LEO, F. M.; AMADO, D. (2012). Escuela del deporte: valoración de una campaña para la promoción de valores. *Motricidad. European Journal of Human Movement* [en línea] 2012, 28.
 - GARCIA FERRANDO, M.; PUIG, N. I LAGARDERA, F. (coord.)(2002). *Sociología del deporte*. Madrid: Alianza Editorial (2a edició).
 - GÓMEZ, A.(2003). Un ejemplo de estrategias para mejorar las relaciones entre grupos: la recategorización. Cómo hacer que diferentes grupos trabajen juntos en el mismo equipo. En J. F. Morales s& C. Huici (coord.). *Estudios de psicología Social* (p. 147-174). Madrid: UNED.
 - GUIMÓN, P. “El milagro del rugby: historia de reconciliación en Venezuela”. *El País Semanal*, 6 de gener del 2014.
 - JAULIN, R. (1970). *La paix blanche. Introduction à l’ethnocide*. Paris: Editorial Combats Seuil.
 - JÍMENEZ-BAUTISTA, F. (2012). Conocer para comprender la violencia: origen, causas y realidad. *Convergencia. Revista de Ciencias Sociales*, núm. 58, 13-52.
 - LENCH, B. de. (2006). *Home Team Advantage: The Critical Role of Mothers in Youth Sports*. Nova York: Harper Collins.
 - Libro Blanco sobre el Deporte (2007). Comisión de la Unión Europea. Brussel-les.
 - LOPEZ, N. L. et al. (2001). Parental Disciplinary History, Current Levels of Empathy and Moral Reasonings in Young Adults. *North American Journal of Psychology*, 3: 193-204. Citado en: Durrant, J. E. (2005). *Corporal Punishment: Prevalence, Predictors and*

- Implications for Child Behaviour and Development. En: HART, S. .N (Ed.) (2005). *Eliminating Corporal Punishment*. París: UNESCO.
- LORENZ, K. (1966). *Sobre la agresión: El pretendido mal*. Editorial Siglo XXI.
 - MARTÍN MORILLAS, JOSÉ MANUEL (2004). "Violencia simbólica", en López Martínez, Mario [dir.]. *Enciclopedia de Paz y Conflictos*. Granada: Universidad de Granada/Junta de Andalucía.
 - MOSQUERA, Mª J. Y SÁNCHEZ, A. (1998). El problema de la violencia en los espectáculos deportivos desde la sociología del deporte. Un marco teórico de análisis. *Apunts*, núm. 51, p. 109-110.
 - NACIONES UNIDAS. (1992). *Declaración Universal de los Derechos Humanos*. Citado por: UNESCO. *Informe Mundial sobre la Educación, 1991*. Madrid: Santillana.
 - OMS (2002) *Informe mundial sobre la violencia y la salud*. Washington, DC: OPS [versión electrónica] http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/en/abstract_es.pdf
 - PERRY, B. D. (2001). *The Neurodevelopmental Impact of Violence in Childhood*. En: Schetky D, Benedek EP (Eds). *Textbook of Child and Adolescent Forensic Psychiatry*. Washington DC, American Psychiatric Press, p. 221-238.
-
- 304
- PINHEIRO, P. S. (2011). *Acabar con la violencia contra los niños y niñas*, a Informe Mundial sobre la violencia contra niños y niñas. UNICEF. Editorial Naciones Unidas.
 - PUIG, N. I SOLER, S. (2004). *Dona i esport a Espanya: estat de la qüestió i proposta interpretativa. Apunts Educació Física i Esports*, núm. 76, p. 71-78.
 - RUNYAN, D. et al. (2002). *Maltrato y descuido de los menores por los padres u otras personas a cargo*. En: Krug EG et al. (Eds). *Informe Mundial sobre la Violencia y la Salud*. Washington DC, Organización Panamericana de la Salud, p. 63-94.
 - Turró, G. i Vilanou, C. (2013). *Més enllà de l'espectacle mediàtic*. Barcelona: Barcino.
 - TURRÓ, G. (2016). *Ética del Deporte*. Barcelona: Editorial Herder.
 - TURRÓ, G. "La grandesa del rugbi". *L'Esportiu*, 13 de març del 2017.
 - VIDIELLA, J.; HERRAIZ, F.; HERNÁNDEZ, F.; SANCHO, J. M. *Masculinidad hegemónica, deporte y actividad física. Movimento*, vol. 16, núm. 4, octubre-diciembre, 2010, p. 93-115 Escola de Educação Física Rio Grande do Sul, Brasil.